

Łukasz ZAMEŃCKI*

ZNACZENIE I WYMIARY BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA W ZAKRESIE SUROWCÓW NIEENERGETYCZNYCH

Bezpieczeństwo surowcowe państw w zakresie surowców nieenergetycznych, mimo że często niedostrzegane, bądź postrzegane tylko przez pryzmat rynkowy, pełni znaczną rolę od momentu rozwoju gospodarek industrialnych po dzień dzisiejszy. W ciągu wieków zmienia się jedynie lista surowców nieenergetycznych mających wpływ na ogólne bezpieczeństwo kraju. Zależna jest ona bowiem od potrzeb przemysłu konkretnego systemu gospodarczego. Zgodnie z podejściem rynkowym bezpieczeństwo surowcowe traktować należy jako część ogólnego bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, rozumianego w kategoriach pewności dostaw surowców dla zakładów przemysłowych na poziomie gwarantującym wykorzystywanie większości mocy produkcyjnych. Takie ujęcie dominuje wśród ekonomistów. Natomiast z punktu widzenia politycznego surowce stanowią istotny element ogólnego bezpieczeństwa państwa. Warunkują siłę militarną państwa oraz coraz częściej stanowią narzędzie prowadzenia konfliktów międzypaństwowych. Zagrożenia/wyzwania dla bezpieczeństwa surowcowego mogą wynikać z co najmniej pięciu sfer: geologicznej, technicznej, ekonomicznej, politycznej i środowiskowej. Na podstawie tych zagrożeń można wyznaczyć test bezpieczeństwa surowcowego państwa, składający się z kilkunastu pytań. Jednocześnie współczesne państwa podejmują działania na rzecz zapewnienia sobie bezpieczeństwa surowcowego. Wykorzystują do tego m.in. instrumenty o charakterze prawnym, politycznym, ekonomicznym, technicznym czy kulturowym.

Słowa kluczowe: *bezpieczeństwo surowcowe, surowce nieenergetyczne*

WSTĘP

W ostatnich latach problemem szeroko dyskutowanym przez opinię publiczną i środowiska naukowe jest zagadnienie bezpieczeństwa energetycznego państwa. Badane są różne jego aspekty, sposoby jego zwiększania, czy wyzwania przed nim stojące. Natomiast na marginesie głównej debaty pozostaje równie ważna kwestia – bezpieczeństwa w zakresie surowców nieenergetycznych. Co zaś oczywiste, surowce nieenergetyczne odgrywały istotną rolę dla funkcjonowania gospodarek narodowych czy przygo-

* dr Łukasz ZAMEŃCKI – Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego

towań wojenno-ekonomicznych państw na długo przed wzrostem znaczenia surowców energetycznych. Wytwórczość bowiem zawsze opiera się na pewnych materiałach, które podlegają dalszej obróbce (czyli właśnie surowcom). Produkcja nie jest zatem możliwa bez podstaw materiałowych. Surowce energetyczne stały się natomiast przedmiotem zainteresowania decydentów wraz z industrializacją gospodarek. Stosując energetyczną teorię rozwoju kulturowego amerykańskiego antropologa Leslie A. White, uzyskały znaczenie w momencie „rewolucji paliwowej”, czyli przejścia z energii pracy ludzkich mięśni, zwierząt, bądź gleby na energię powstałą z zasobów mineralnych (węgla, ropy, gazu). Zaopatrzenie w surowce nieenergetyczne, niezbędne dla gospodarki wojennej i sfery ogólnogospodarczej, było natomiast ważnym składnikiem bezpieczeństwa jeszcze przed dynamicznym wzrostem znaczenia energii dla przemysłu i odgrywa istotną rolę także współcześnie. Dlatego warto zwrócić na nie uwagę.

Artykuł ma charakter porządkujący i generalizujący. Celem jest wskazanie znaczenia, specyfiki i wielowymiarowości bezpieczeństwa państwa w zakresie surowców nieenergetycznych. Ze względu na dużą ilość literatury poświęconej teoretycznym zagadnieniom bezpieczeństwa państwa, w tym bezpieczeństwa ekonomicznego, pominiemy w niniejszym artykule zagadnienia typowo wprowadzające.

1. ZNACZENIE I PODEJŚCIA DO NIEENERGETYCZNEGO BEZPIECZEŃSTWA SUROWCOWEGO PAŃSTW

Na wstępie należy podkreślić znaczenie surowców nieenergetycznych. Związane jest ono z ich rolą w produkcji przemysłowej. Istota bezpieczeństwa surowcowego zasadza się na konstatacji podstawowego faktu, że surowce umożliwiają swobodny rozwój gospodarczy państwa, a zatem gwarantują w sposób pośredni także stabilność i integralność kraju. Osłabienie potencjału gospodarczego kraju może powodować bowiem negatywne konsekwencje również w sferze społecznej (możliwość występowania w większym natężeniu konfliktów społecznych). Wykorzystywanie surowców jako instrumentu politycznego stanowi więc dla wielu silną pokusę. Konieczność importu surowców oraz korzystanie z nich jako z narzędzia politycznego wynika z nierównomiernego rozłożenia zasobów surowcowych na świecie. Bezpieczeństwo w takim kontekście stanowi więc długofalowa pewność zapewnienia stabilnych dostaw na poziomie gwarantującym zaspokojenie potrzeb krajowych i po akceptowanych przez gospodarke i społeczeństwo cenach. Pojawia się więc pytanie – pewność dostaw jakich zasobów tworzy bezpieczeństwo w zakresie surowców nieenergetycznych? Aprioryczne określenie listy surowców nieenergetycznych o kluczowym znaczeniu dla gospodarki jest jednak utrudnione. Fakt przynależności konkretnego surowca do zasobów strategicznych jest bowiem zależny od potrzeb przemysłu konkretnego systemu gospodarczego.

Zauważalne jest dwojake podejście do bezpieczeństwa surowcowego państw. Generalnie można wyróżnić dwa paradygmaty, nazwijmy je – rynkowym i politycznym. Zgodnie z podejściem rynkowym bezpieczeństwo surowcowe należy traktować jako część ogólnego bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, rozumianego w kategoriach pewności dostaw surowców dla zakładów przemysłowych na poziomie gwarantującym wykorzystywanie większości mocy produkcyjnych. Surowce są więc istotnym elementem łańcucha produkcyjnego. Ich niedobór stanowi przedmiot zainteresowania ekonomistów, którzy analizują przyczyny zakłóceń dostaw w kategoriach rynkowych. Zwracają przy tym uwagę na konkurencyjność rynku surowców, czy poziom cen. Pro-

blem deficytów rozwiązywany jest za pomocą środków gospodarczych, a nie politycznych. Taki paradygmat przeważa współcześnie w postrzeganiu bezpieczeństwa surowcowego w Unii Europejskiej. Z tego mogą wynikać rozbieżności na linii Warszawa-Bruksela, gdyż Polska podkreśla nie tylko ekonomiczne, ale przede wszystkim polityczne aspekty bezpieczeństwa surowcowego.

Z politycznego punktu widzenia surowce stanowią natomiast istotny element ogólnego bezpieczeństwa państwa. Warunkują siłę militarną państwa oraz coraz częściej stanowią narzędzie prowadzenia konfliktów międzypaństwowych. Ten paradygmat uzyskuje współcześnie coraz szersze uznanie i będzie stanowił punkt wyjścia dla dalszych uwag niniejszego artykułu.

2. SUROWCE NIEENERGETYCZNE JAKO PODSTAWA GOSPODARKI WOJENNEJ

Zasadą znaną od wieków jest, że wojny można prowadzić jedynie mając oparcie w silnym zapleczu ekonomicznym. Zasoby limitują bowiem produkcję. Szczególnego znaczenia takie spojrzenie nabrało jednak dopiero wraz z rozwojem wojen totalnych, długotrwałych, angażujących większe części społeczeństwa oraz technicyzacją samej wojny. Rolę zaplecza surowcowego dla konfliktów zbrojnych z całą mocą wykazała I wojna światowa. Prowadzenie długotrwałych działań wojennych stało się wówczas niemożliwe bez odpowiedniego zaopatrzenia surowcowego przemysłu produkującego na potrzeby wojska. Potwierdzeniem znaczenia surowców dla prowadzenia konfliktu była także wojna włosko-abisyńska. Nie bez powodu państwa europejskie w okresie dwudziestolecia międzywojennego rozpoczęły prowadzenie polityk na rzecz zwiększenia potencjału wojenno-gospodarczego¹. Zagadnienie to było już wówczas szeroko analizowane². Mjr Edmund Galinat, oficer Sekretariatu Komitetu Obrony Rzeczypospolitej, pisał w 1937 r.: „Przygotowanie do wojny – w nowoczesnym pojęciu – to przygotowanie takiego potencjału gospodarczego, który zapewni państwu stały przyrost sił i środków, niezbędnych do wojny. Nie zapasy mobilizacyjne, nie ilości środków walki, lecz siła wytwórcza przemysłu i rolnictwa, które potrafią zaspokajać potężne, zapotrzebowania wojenne kraju i frontu – oto cel dzisiejszego wyścigu zbrojeń. Takich przygotowań wojennych nie wykonuje się doraźnie w okresie zagrożenia”³. Bezpieczeństwo surowcowe stało się podstawowym aspektem bezpieczeństwa wojenno-ekonomicznego. Ppłk Bolesław Pikusa, oficer z Biura Przemysłu Wojennego MSWojsk., uwypuklił znaczenie surowców w następujących słowach: „Wojna nowoczesna ma wybitnie techniczny charakter, głównie dzięki rozwojowi takich środków walki jak lotnictwo, broń pancerna i broń chemiczna, a następnie dzięki motoryzacji transportów i środków walki. Równocześnie wojna nowoczesna będzie miała charakter totalny. Oznacza to, że wszystkie siły i zasoby narodu musi się wciągnąć do konfliktu zbrojnego i do walki

¹ Ł. Zamecki, *Polityka surowcowa II Rzeczypospolitej w latach 1935-1939 (analiza decyzyjna)*, Warszawa 2010.

² S. Gryziewicz, *Problem zaopatrzenia surowcowego Polski ze stanowiska interesów obrony państwa*, Warszawa 1936; L. Krauze, *Polityka surowcowa a obrona państwa*, Warszawa 1939. Patrz również: debata w pismach powiązanych z wojskiem w schyłkowym okresie II RP czy analizy państwowe, jak np. *Możliwości pokrycia zapotrzebowania na surowce strategiczne w Niemczech, Polsce i ZSRR w połowie lat trzydziestych w ocenie Biura Wojskowego Ministerstwa Przemysłu i Handlu*.

³ E. Galinat, *Mobilizacja sił gospodarczych*, [w:] „Polska Zbrojna” nr 85/1937, s. 1.

o ostateczne zwycięstwo. Stąd znaczenie surowców wzrasta do czynnika pierwszorzędowego w przygotowaniu obrony państwa i w rozstrzygnięciu konfliktu zbrojnego⁴.

II wojna światowa potwierdziła trendy wzrostowe. W jej trakcie rola surowców nieenergetycznych wzmożła się jeszcze bardziej. Przykładowo udział produkcji wojennej w ogólnym zużyciu surowców w odniesieniu do aluminium wyniósł 97,1%, stali 81,4% a lnu 78,7%⁵.

3. SUROWCE NIEENERGETYCZNE JAKO INSTRUMENT WALKI POLITYCZNEJ

Druga połowa XX wieku wskazała natomiast, że surowce można traktować także jako instrument prowadzenia konfliktów międzypaństwowych. Również i wcześniej pojawiały się strategie ograniczania dostaw surowców do konkurencyjnego kraju lub zaprzestawania importowania od niego surowców, celem osłabienia jego rozwoju gospodarczego, a tym samym zwiększenia problemów (np. społecznych⁶). Jednak mniejszy aniżeli współcześnie handel międzynarodowy powodował, że działania te nie miały aż tak spektakularnego przebiegu. Jednocześnie znaczenie przemysłu w całokształcie gospodarki było mniejsze.

Bezpieczeństwo surowcowe państwa straciło w oczach wielu swój wyłącznie ekonomiczny charakter, a stało się narzędziem polityki wraz z kryzysem naftowym lat 70. XX wieku⁷. Oznacza to, że zasoby surowcowe przestały pełnić jedynie rolę ważnego etapu procesu produkcyjnego. Przykładem wykorzystywania surowców nieenergetycznych do kontrolowania rozwoju gospodarczego innych państw może być „dyplomacja surowcowa”, którą obecnie prowadzi Chińska Republika Ludowa. Okazuje się, że przyszłość „zielonych technologii” zależna jest od dostaw metali ziem rzadkich, których 95% światowego wydobycia pochodzi z Państwa Środka⁸. Chiny ograniczają zaś eksport tych surowców. Embargo odczuła już Japonia, po incydencie we wrześniu 2010 roku na morzu wschodniochińskim⁹. Zależność od chińskich surowców została zauważona m.in. przez Unię Europejską, która podejmuje w związku z tym odpowiednie kroki¹⁰. Uzależnienie przemysłu państw członkowskich UE od dostaw surowców nieener-

⁴ *Sprawozdanie ze zjazdu konsularnego w Warszawie od 18 do 23 października 1937 r., poświęconego sprawie przywozu do Polski niezbędnych surowców z za granicy*, Warszawa 1938, z. 1, s. 85.

⁵ W. Stankiewicz, *Ekonomia wojenna*, Warszawa 1981, s. 147.

⁶ Zwrócić uwagę należy chociażby na wojnę celną, którą wypowiedziały Polsce Niemcy w 1925 r.

⁷ Arabskie państwa należące do kartelu OPEC (Organizacja Państw Eksportujących Ropę Naftową), w odpowiedzi na konflikt izraelsko-arabski (tzw. wojna Jom Kippur), w październiku 1973 r. zdecydowały o wstrzymaniu dostaw ropy naftowej do Stanów Zjednoczonych i europejskich państw popierających Izrael. Spowodowało to nagły skok ceny paliw na rynkach, a w konsekwencji kryzys gospodarczy w państwach wysokorozwiniętych.

⁸ Metale ziem rzadkich/surowce ziem rzadkich to nazwa zwyczajowa dla 17 pierwiastków chemicznych, takich jak cer, itr, lantan, skand, europ, neodym, erb, hol, tul czy dysproz. Wykorzystywane są do produkcji m.in. katalizatorów i silników do aut hybrydowych, żarówek energooszczędnych, monitorów LCD, laserów i nowoczesnych stopów aluminium.

⁹ A. Kublik, *15 metali, którymi grają Chiny*, [w:] „Gazeta Wyborcza”, z 11 października 2010, s. 26-27.

¹⁰ Komisja Europejska, *Analysis of the competitiveness of the non-energy extractive industry in the EU* [SEC(2007) 771], Bruksela 04.06.2007., oraz Komisja Europejska, *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, „Inicjatywa na rzecz surowców – zaspokajanie naszych kluczowych potrzeb w celu stymulowania wzrostu i tworzenia miejsc pracy w Europie”* [KOM(2008) 699], wersja ostateczna, Bruksela 4.11.2008. W *Komunikacie Komisji* jako uzasadnienie dla działań podano – „Podczas

getycznych spoza Unii, wykazuje nawet większy stopień aniżeli w zakresie surowców energetycznych¹¹. Nie można więc obecnie patrzeć na zaopatrzenie surowcowe jedynie jako na zagadnienie ekonomiczne. Z punktu widzenia politologii, bezpieczeństwo surowcowe trafiło z *low politics* do *high politics*.

Surowce nieenergetyczne zgodnie z paradygmatem politycznym stanowią więc wspólnie:

- zaplecze materiałowe dla przemysłu produkującego na potrzeby wojska;
- oraz instrument walki gospodarczej.

4. ZAGROŻENIA I WYZWANIA BEZPIECZEŃSTWA SUROWCOWEGO

Zagrożenia/wyzwania dla bezpieczeństwa surowcowego wynikać mogą z co najmniej pięciu sfer:

- geologicznej;
- technicznej;
- ekonomicznej;
- politycznej;
- środowiskowej.

Zagrożenia geologiczne związane są z wyczerpywaniem się zasobów. Zagrożenia techniczne wiążą się z jakością infrastruktury wydobywczej, przesyłowej czy przetwórczej. Wyzwania ekonomiczne wynikają m.in. ze zmian poziomu cen na rynkach światowych. Ryzyko polityczne wiąże się ze zmianą stosunku państwa importera (czy pośrednika) do kraju spożycia, które spowodować może zaprzestanie sprzedaży surowca. Wynikać może także z rozwoju konfliktów regionalnych uniemożliwiających eksport. Coraz częściej podkreślane wyzwania dla bezpieczeństwa surowcowego (np. w ramach wspomianej Unii Europejskiej) wiążą się z ograniczeniami środowiskowymi – stopniem negatywnego oddziaływania przemysłu wydobywczego na środowisko naturalne¹².

5. TEST BEZPIECZEŃSTWA SUROWCOWEGO KRAJU

Na podstawie powyższych zagrożeń wyznaczyć można test bezpieczeństwa surowcowego państwa składający się z kilkunastu pytań:

- Jakie jest znaczenie gałęzi przemysłu, uzależnionej od zaopatrzenia w dany surowiec, dla ogółu gospodarki i jakie jest tempo wzrostu znaczenia tego surowca?
- Jak kształtuje się wielkość zasobów danego surowca na świecie?
- Jaka jest substytucyjność surowca?

gdy wzrost kosztów energii i wysoka zależność UE od importu energii już teraz zajmuje ważne miejsce na liście priorytetów politycznych, podobnym wyzwaniom związanym z surowcami innymi niż energia nie poświęcono jeszcze pełnej uwagi”.

¹¹ Komisja Europejska, *Komunikat Komisji...*

¹² M. Kaczmarek, *Bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej*, Warszawa 2010, s. 18-19.

- Jak jest pochodzenie surowca (krajowe – czy miejsce produkcji jest bezpieczne z punktu widzenia obronno-ekonomicznego?; importowane – jakie relacje panują między państwem importującym a eksportującym?)?
- Jak kształtuje się koszt surowca i dynamika jego zmian w czasie?
- Kim jest podmiot sprawujący dyspozycję nad wydobyciem i przetwórstwem surowca (jaki jest stosunek tego podmiotu do kraju-importera?; kto ma udziały w firmie-producencie?)?
- Jaka jest liczba producentów surowca (czy istnieje ewentualna możliwość dywersyfikacji źródeł dostaw?)?
- Czy drogi transportu surowców są bezpieczne (przez jakie tereny i państwa przebiegają)?
- Kim są pośrednicy w transporcie surowców (jaki jest stosunek tego podmiotu do kraju-importera?)?
- Jak kształtuje się jakość infrastruktury wydobywczej i przesyłowej?
- Czy zapewnione jest bezpieczeństwo instalacji wydobywczej i przesyłowej?
- Jak jest oddziaływanie przemysłu wydobywczego na środowisko (czy negatywny wpływ gospodarki wydobywczej na środowisko nie jest zbyt duży)?¹³

Na podstawie powyższego testu ocenić można przybliżony stopień bezpieczeństwa surowcowego kraju. Uczni podkreślają niepodzielność ontologiczną pojęcia bezpieczeństwa¹⁴. W takim układzie państwo jest bezpieczne bądź nie – układ ma charakter zerojedynkowy. W tym miejscu taki pogląd jest jednak odrzucany, gdyż nie ma on charakteru eksplanacyjnego. Dla praktyki badawczej należy posiadać instrumenty oceny stopnia bezpieczeństwa kraju.

6. INSTRUMENTY I METODY ZWIĘKSZANIA NIEENERGETYCZNEGO BEZPIECZEŃSTWA SUROWCOWEGO KRAJU

Zwiększenie stopnia bezpieczeństwa kraju w zakresie surowców nieenergetycznych wiąże się z wykorzystywaniem różnorodnych instrumentów. Wskazać należy w pierwszej kolejności:

- instrumenty polityczne, jak chociażby rozwijanie przyjaznych stosunków zagranicznych, które mają zwiększyć pewność dostaw surowców lub ułatwić tworzenie stref wspólnego rynku;
- instrumenty prawne, do których zaliczymy wszelkie zmiany prawa krajowego i ratyfikowanie umów międzynarodowych sprzyjających zwiększeniu łatwości wydobycia, przetwarzania, przechowywania czy wykorzystania surowców;
- instrumenty ekonomiczne (rynkowe), zmierzające do liberalizacji obrotu surowcami, modyfikacji alokacji rynkowej, wsparcia rozwoju technologicznego

¹³ M. Stawicka, *Bezpieczeństwo surowcowe w gospodarce wojennej i pokojowej*, Warszawa 1989, s. 24 [praca niepublikowana – biblioteka SGH].

¹⁴ R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, pod red. D. B. Bobrowa, E. Haliżaka, R. Zięby, Warszawa 1997.

czy wzrostu zainteresowania sektora prywatnego surowcową gałęzią gospodarki;

- instrumenty technologiczne, takie jak normy i standaryzacja, mające na celu polepszanie infrastruktury wydobywczej, przesyłowej i przetwórczej, które również zmniejszają negatywny wpływ przemysłu na środowisko naturalne oraz wprowadzanie wyrobów mniej materiałochłonnych i trwalszych oraz surowców syntetycznych;
- instrumenty o charakterze kulturowym, związane z kształtowaniem świadomości społecznej w zakresie racjonalnego zużycia surowców (m.in. oszczędność surowców, wielokrotne użytkowanie, recykling)¹⁵.

Metody zapewniania bezpieczeństwa surowcowego są historycznie zmienne. Wiązą się bowiem z uwarunkowaniami ustrojowymi, społecznymi czy ekonomicznymi panującymi w danym państwie. Także lista surowców uznanych za mające podstawowe znaczenie dla bezpieczeństwa państwa ma dynamiczny charakter, jest bowiem pochodną zmian gospodarczych. Przykładowo jeszcze kilkanaście lat temu wspomniane surowce ziem rzadkich nie były zaliczane do kategorii strategicznych.

Wśród szczegółowych sposobów współczesnego tworzenia bezpieczeństwa surowcowego w państwach rynkowych i demokratycznych należy wymienić politykę ochrony bazy zasobowej kraju (np. w drodze racjonalizacji importu oraz krajowego zużycia surowców). Bardzo często zwiększenie bezpieczeństwa surowcowego następuje w wyniku rozwoju krajowej bazy surowcowej (prace poszukiwawcze surowców) i zagranicznego pozyskiwania surowców (wydobycie poza granicami kraju w drodze koncesji¹⁶, tworzenie programów współpracy gospodarczej państw). Państwo może to czynić m.in. poprzez inwestycje bezpośrednie mające na celu rozwój własnej bazy surowcowej bądź wspieranie poszukiwań przez podmioty prywatne (w postaci ulg podatkowych, dotacji państwowych bądź pomocy kredytowej). Jednym z elementów polityki na rzecz bezpieczeństwa surowcowego jest doprowadzenie do zmian w strukturze zużycia surowców i materiałów, polegających na wsparciu wykorzystania materiałów uszlachetnionych i nowoczesnych oraz wtórnych i odpadowych, nadawaniu im większej wartości użytkowej czy efektywniejszym ich wykorzystaniu¹⁷. Również i w tej sytuacji państwo ma znaczną rolę do odegrania – może ograniczać (w drodze limitów i zakazów) zużycie niektórych surowców, wspierać poszukiwania substytutów surowców, ingerować w ich ceny oraz tworzyć programy racjonalizacji zużycia surowców¹⁸.

PODSUMOWANIE

Reasumując, bezpieczeństwo surowcowe państw w zakresie surowców nieenergetycznych, mimo że czasami niedostrzegane bądź postrzegane tylko przez pryzmat rynkowy, pełni znaczną rolę od momentu rozwoju gospodarek industrialnych po dzień

¹⁵ G. Bartodziej, M. Tomaszewski, *Polityka energetyczna i bezpieczeństwo energetyczne*, Racibórz 2009, s. 143-144.

¹⁶ Jako przykład podać tutaj można rywalizację między USA, Chinami, Brazylią a UE o surowce na terenie państw afrykańskich, z którą współcześnie mamy do czynienia.

¹⁷ Tak np. prowadzi swoją politykę surowcową Unia Europejska.

¹⁸ T. Smakowski, S. Speczik, *Kierunki polityki surowcowej Polski*, [w:] „Gospodarka Surowcami Mineralnymi”, nr 24/2008, s. 386-387.

dzisiejszy. Zmienia się jedynie lista surowców nieenergetycznych mających wpływ na bezpieczeństwo kraju. Zależna jest ona bowiem od potrzeb przemysłu konkretnego systemu gospodarczego. Surowce nieenergetyczne limitują produkcję i bywają wykorzystywane jako instrument walki politycznej w relacjach z innymi państwami. Współczesne państwa podejmują więc działania na rzecz zapewnienia sobie bezpieczeństwa surowcowego wykorzystując instrumenty o charakterze prawnym, politycznym, ekonomicznym, technicznym czy kulturowym. Ujawnia się przy tym zaprzeczenie tradycyjnemu podziałowi na bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne państwa, trudno bowiem oddzielić w tej sferze zagrożenia płynące z otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego kraju. Pewność zaopatrzenia w zasoby materiałowe musi być podtrzymywana ciągle i przy wykorzystaniu technik charakterystycznych zarówno dla działań zewnętrznych, jak i wewnętrznych państwa.

LITERATURA

1. *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, pod red. D. B. Bobrowa, E. Haliżaka, R. Zięby, Warszawa 1997.
2. Komisja Europejska, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, *Inicjatywa na rzecz surowców – zaspokajanie naszych kluczowych potrzeb w celu stymulowania wzrostu i tworzenia miejsc pracy w Europie* [KOM(2008) 699], wersja ostateczna, Bruksela 4.11.2008.
3. *Możliwości pokrycia zapotrzebowania na surowce strategiczne w Niemczech, Polsce i ZSRR w połowie lat trzydziestych w ocenie Biura Wojskowego Ministerstwa Przemysłu i Handlu*.
4. *Sprawozdanie ze zjazdu konsularnego w Warszawie od 18 do 23 października 1937 r., poświęconego sprawie przywozu do Polski niezbędnych surowców z zagranicy*, Warszawa 1938.
5. Galinat E., *Mobilizacja sił gospodarczych*, [w:] „Polska Zbrojna” nr 85/1937.
6. Gryziewicz S., *Problem zaopatrzenia surowcowego Polski ze stanowiska interesów obrony państwa*, Warszawa 1936.
7. Krauze L., *Polityka surowcowa a obrona państwa*, Warszawa 1939.
8. Smakowski T., Speczik S., *Kierunki polityki surowcowej Polski*, [w:] „Gospodarka Surowcami Mineralnymi” nr 24/2008.
9. Stankiewicz W., *Ekonomika wojenna*, Warszawa 1981.
10. Zamecki Ł., *Polityka surowcowa II Rzeczypospolitej w latach 1935-1939 (analiza decyzyjna)*, Warszawa 2010.

SIGNIFICANCE AND DIMENSIONS OF STATE SECURITY IN RESPECT OF NON-ENERGY RAW MATERIALS

Summary

Non-energy raw materials security is an important aspect of state security. It has an influence on the social and economic development of the state. The main aim of the paper is to emphasize

ZNACZENIE I WYMIARY BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA W ZAKRESIE SUROWCÓW...

the theoretical paradigms, aspects, conditions and role of non-energy raw materials security. The paper refers to historical and contemporary examples (Poland, China and EU). The paper also underlines the main methods of ensuring raw materials state security.

Key words: *raw materials security, non-energy raw materials*

Artykuł recenzował: płk dr hab. Henryk SPUSTEK, prof. nadzw. WSOWL